

تمامی حقوق انتشار این اثر، متعلق به نشریه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه دانشگاه تبریز می‌باشد.
این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY: 4 است.

فرا تحلیل تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری اقتصادی در ایران

شناسه دیجیتال: <https://sociology.tabrizu.ac.ir> DOI:10.22034/JEDS.2022.50636.1624

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۰۶/۰۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۲/۱۰

سید احمد میرمحمدتبار^{۱*}
دکتر زین العابدین افشار^۲

چکیده

موضوع و هدف: سرمایه‌گذاری اقتصادی زمینه‌ی رشد اقتصادی و ارتقای رفاه عمومی جامعه را فراهم می‌کند. یکی از مهم‌ترین متغیرهای تاثیرگذار بر سرمایه‌گذاری اقتصادی، امنیت است. در سال‌های اخیر، با توجه به اهمیت تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری اقتصادی در ایران، تحقیقات متعددی در این حوزه انجام شده است. با در نظر گرفتن فراوانی و تنوع تحقیقات انجام‌شده در این زمینه، نیاز به انجام تحقیقات ترکیبی مثل فراتحلیل در این حوزه احساس می‌شود. اصلی‌ترین سوال پژوهش حاضر این است که شدت و جهت تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری اقتصادی در تحقیقات انجام شده در ایران به چه صورتی است؟ روش: روش تحقیق پژوهش حاضر، فراتحلیل می‌باشد. جامعه آماری تحقیق شامل همه‌ی مقالات معتبر علمی هستند که در سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۹ با موضوع تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری منتشر شدند. در نهایت ۱۵ تحقیق انتخاب و با نرم‌افزار جامع فراتحلیل (CMA₂)، مورد تحلیل قرار گرفتند. یافته‌ها: یافته‌های تحقیق نشان داد که اندازه اثر ترکیبی امنیت انتظامی بر سرمایه‌گذاری اقتصادی، معادل ۰/۳۱۵ و در حد متوسط می‌باشد. تاثیر امنیت اقتصادی بر سرمایه‌گذاری در تحقیقات مرور شده حدود ۰/۴۰۷ و در حد متوسط قرار دارد. تاثیر امنیت اقتصادی بر سرمایه‌گذاری در دهه‌ی ۱۳۸۰ (با اندازه اثر ۰/۵۵۷) بیشتر از دهه‌ی ۱۳۹۰ (با اندازه اثر ۰/۳۱۳) می‌باشد.

واژگان کلیدی: سرمایه‌گذاری اقتصادی، امنیت اقتصادی، امنیت انتظامی، فراتحلیل

۱. استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه اراک، اراک، ایران (نویسنده مسئول)

۲. استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه اراک، اراک، ایران

a-mirmohamadtbar@araku.ac.ir

z-afshar@araku.ac.ir

۱- مقدمه

سرمایه و سرمایه‌گذاری می‌توانند در سیستم اقتصادی فرصت‌هایی برای افزایش تولید یک منطقه یا کشور فراهم کنند. در کنار آن، موارد دیگری مثل بازتولید سرمایه در بخش تولید، توسعه و تاسیس فناوری‌های جدید، بهبود وضعیت رقابتی اقتصاد ملی و ایجاد چشم‌انداز برای توسعه اقتصادی از جمله مزیت‌های سرمایه‌گذاری برای یک سیستم اقتصادی است (کارلامووا^۱، ۲۰۱۴: ۶۵۴). به طور کلی، سرمایه و سرمایه‌گذاری یک اصل مهم برای ثبات و کارکردی بودن یک سیستم اقتصادی است. سرمایه‌گذاری یک سپر اقتصادی برای بحران‌ها، کمبود منابع و نوسانات اقتصادی غیرقابل پیش‌بینی می‌باشد و برای توسعه اقتصادی پایدار و منافع ملی لازم و ضروری است (کیرلینکو^۲، ۲۰۰۵: ۱۱).

اغلب کشورهای در حال توسعه برای رونق اوضاع اقتصادی، ایجاد اشتغال و دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی پایدار با مشکل کمبود سرمایه‌گذاری در بخش‌های اقتصادی مواجه هستند. کمبود سرمایه در مباحث اقتصادی به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل توسعه‌نیافتگی مطرح شده است. به عبارت دیگر، رشد و توسعه اقتصادی بدون انباشت سرمایه امکان‌پذیر نخواهد بود؛ به گونه‌ای که بسیاری از متفکران دلیل توسعه نیافتگی بسیاری از کشورها را کمبود درآمد و پس‌انداز و در نتیجه سرمایه‌گذاری ناکافی می‌دانند (بولئا^۳، ۲۰۱۵: ۱۱۳).

توسعه اقتصادی پایدار یکی از اهدافی است که توسط اکثر کشورها، از جمله جمهوری اسلامی ایران دنبال می‌شود. بر این اساس، تکیه بر افزایش کمی و کیفی عوامل تولید برای رشد و توسعه پایدار، همواره مدنظر همه کشورهای بوده است. رنج کمبود سرمایه به عنوان عامل تولیدی مهم، مانعی جدی بر سر راه توسعه کشورهای در حال توسعه محسوب می‌شود. جمهوری اسلامی ایران نیز کشوری است که از کمبود سرمایه‌گذاری و تولید رنج برده است و از سویی دستیابی به نرخ رشد قابل قبول اقتصادی، به مثابه جزء لاینفک توسعه، همواره مورد هدف تمام برنامه‌های عمرانی کشور بوده است. ولی نکته اساسی این است که محدودیت سرمایه، رشد اقتصادی را محدود می‌کند (رهبر و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۱۲).

بررسی روند نسبت سرمایه‌گذاری به تولید ناخالص داخلی در سال‌های ۷۸-۱۳۵۸ نشان می‌دهد که به طور متوسط تنها حدود ۱۲ درصد از تولید ناخالص داخلی واقعی کشور به سرمایه‌گذاری اختصاص یافت. این در حالی است که این میزان برای ایران در سال‌های ۵۷-۱۳۵۶ حدود ۲۴ درصد بوده است (حسین‌زاده بحرینی، ۱۳۸۳: ۱۱۱). گزارش بانک جهانی^۴

1. Kharlamova
2. Kirilenko
3. Bolea
4. World Bank

(۲۰۱۹) در زمینه شاخص‌های ده‌گانه فضای کسب و کار نشان می‌دهد که ایران در بین ۱۹۰ کشور، با کسب نمره ۵۶/۹۸ در رده ۱۲۸ قرار گرفته است. بدترین عملکرد ایران در بین این شاخص‌ها، مربوط به شاخص «حمایت از سرمایه‌گذاران خرد» است که با امتیاز ۳۳/۳ در جایگاه ۱۷۳ جهان قرار دارد. این آمارها حکایت از وضعیت نامطلوب ایران در بحث سرمایه‌گذاری دارد و نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاران خارجی در سال‌های پس از انقلاب، در مقایسه با کشورهایمانند ترکیه و پاکستان رغبتی به سرمایه‌گذاری در کشور نداشته و همچنین سرمایه‌گذار داخلی هم سرمایه خود را در فعالیتهای غیرمولد و سوداگرانه یا در کشورهای دیگر به کار می‌گیرد که این رفتارها بیانگر آن است که ایران بستر مناسبی برای سرمایه‌گذاری نیست.

در ادبیات مربوط به جذب سرمایه بیان می‌شود که سرمایه‌گذار هنگام اخذ تصمیم برای سرمایه‌گذاری به دو اطمینان نیاز دارد. نخست، اطمینان از سودآوری قابل قبول پروژه‌های که به وسیله سرمایه او تامین مالی می‌شود؛ دوم، اطمینان از عدم تعرض سیاسی، نظامی، حقوقی، فرهنگی و... به سرمایه او که اکنون به صورت ساختمان، ماشین آلات و... است (سعادت‌مهر، ۱۳۹۰: ۱۶۴). در همین راستا، دانت و کاپور^۱ (۱۹۹۷) بیان می‌کنند که یک محیط امن اقتصادی عامل کلیدی برای ارتقای سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه است. از نظر آنها بهبود فضای امن اقتصادی از طریق کاهش عدم قطعیت در بازگشت سرمایه منجر به افزایش سرمایه‌گذاری می‌شود. شو و اسلوتر^۲ (۲۰۰۴) مدعی‌اند که عامل امنیت عدم قطعیت در بازگشت سرمایه را براساس کالای سرمایه‌ای کاهش می‌دهد. همچنین این عامل از طریق اثربخشی در تخصیص منابع بر سرمایه‌گذاری تاثیر می‌گذارد و منجر به رشد اقتصادی می‌شود.

درباره اهمیت امنیت در اقتصاد باید گفت که از نظر جامعه‌شناسان پنج نهاد اصلی (خانواده، آموزش و پرورش، اقتصاد، حکومت و دین) وجود دارد که هر یک از آنها به طور منطقی یک نیاز عمومی از جامعه را برآورده می‌سازند. اگر هر کدام از نهادها دچار مشکل شوند، کارکرد نهادهای دیگر هم مختل می‌شوند. ویلیامسون^۳ (۲۰۰۰) بیان می‌کند که یکی از اصلی‌ترین وظایف حکومت‌ها برقراری نظم و امنیت در جامعه می‌باشد. اگر به هر دلیلی حکومت‌ها قادر به برقراری امنیت نباشند، کارکرد نهادهای دیگر، به خصوص اقتصاد، تحت‌الشعاع قرار می‌گیرند. از نظر او اگر حقوق مالکیت فردی توسط حکومت‌ها به طور کامل تدوین و اجرا نشود و متعاقب آن امنیت در حوزه اقتصادی وجود نداشته باشد، فعالیتهای اقتصادی محدود می‌شود و به سوی مبادلات بین فردی در مقیاس‌های کوچک و تجارت‌های محلی می‌روند. او مدعی است که ناامنی می‌تواند عملکردها و بازدهی‌های کلان اقتصادی را هم تحت تاثیر قرار دهد.

1. Dhonte & Kapur
2. Scheve & Slaughter
3. Williamson

نتایج تحقیقات تجربی هم حکایت از تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری اقتصادی دارد. ناک و کیفر^۱ (۱۹۹۵) در یک تحقیق تجربی به این نتیجه رسیدند که کیفیت نهادی و شاخص‌های آن (مثل فساد، حاکمیت قانون، کیفیت بوروکراسی و شفافیت و پاسخگویی) بر سرمایه‌گذاری تاثیر می‌گذارد. نتایج تحقیق بارو^۲ (۱۹۹۵) نشان داد از بین شاخص‌های کیفیت نهادی (مثل فساد، حاکمیت قانون، کیفیت بوروکراسی و شفافیت و پاسخگویی) تنها حاکمیت قانون بر سرمایه‌گذاری اثرگذار است. فابریکیوس^۳ (۱۹۹۷) هم به این نتیجه رسید که عامل حقوق سیاسی و آزادی‌های مدنی بر سرمایه‌گذاری تاثیر معنادار ندارد و عوامل مرتبط با امنیت اقتصادی و انتظامی بر متغیر سرمایه‌گذاری تاثیر مثبت و معنادار دارد. نتایج تحقیق برونٹی^۴ و همکاران (۱۹۹۷) نشان داد که پیش‌بینی‌پذیری قانون‌گذاری، ادراک ذهنی از ثبات سیاسی، امنیت افراد و اموال و عدالت دستگاه قضایی بر سرمایه‌گذاری تاثیر گذارند. نتایج تحقیقات دیگر (مثل پویرسون^۵، ۱۹۹۸ و بولئا، ۲۰۱۵) هم نشان می‌دهند که عامل امنیت تاثیر مثبت و قابل توجهی بر سرمایه‌گذاری در کشورهای مختلف، به خصوص کشورهای در حال توسعه، دارد.

درباره جذب سرمایه‌گذاری در فضای امن باید بیان کرد که جذب سرمایه اهمیت بسیاری برای یک کشور دارد؛ چرا که سرمایه می‌تواند بخش تولید را تحرک بخشد و با افزایش تولید، موجب رشد تجارت، بهبود سطح زندگی مردم و رشد و توسعه اقتصادی شود. نبود سرمایه‌گذاری لازم در بخش‌های اقتصادی و تولیدی منجر به کندی یا حتی توقف رشد اقتصادی خواهد شد. این مسئله به نوبه خود کاهش رفاه عمومی و افزایش نرخ بیکاری را به دنبال خواهد داشت. این موضوع اهمیت توجه به مسئله سرمایه‌گذاری را افزایش می‌دهد (رفیعی، ۱۳۸۸: ۸). به دلیل مزایایی که جذب سرمایه برای یک کشور دارد، رقابتی سنگین در بین کشورهای مختلف در این عرصه وجود دارد. بنابراین، اگر کشوری بخواهد در این زمینه بر دیگر رقبا غلبه کند، باید موانع موجود بر سر راه جذب سرمایه‌ها را شناخته و سپس در جهت رفع آنها اقدامات لازم را انجام دهد. همانطور که گفته شد، «احساس ناامنی» یکی از موانع مهمی است که می‌تواند سرمایه‌ها را از یک کشور فراری دهد. یعنی اگر در یک کشور ناامنی وجود داشته باشد و یا احساس ناامنی در ذهن سرمایه‌گذاران و گرداندگان شرکت‌های خصوصی ایجاد شود، علاوه بر این که آن کشور نمی‌تواند سرمایه‌های جدید جذب کند، بلکه ممکن است سرمایه‌های موجود را نیز از دست بدهد (وظیفه‌امندی و همکاران: ۱۳۹۲: ۹۹).

چنانچه امنیت سرمایه‌گذاری در کشورهای در حال توسعه و اقتصادهای در حال گذار تضمین شده و بستر قانونی لازم فراهم شود، سرمایه‌گذاران بین‌المللی میل و رغبت بیشتری برای حضور

1. Knack & Keefer
2. Barro
3. Fabricius
4. Brunetti
5. Poirson

در بازارهای این کشورها خواهند داشت. این امر به کشورهای میزبان نیز فرصت استفاده از مزیت‌های نسبی، رشد اقتصادی، اشتغال‌زایی و دستیابی به دانش و فناوری روز برای تولید کالاهای رقابتی در عرصه بین‌المللی را می‌دهد؛ بنابراین، تسریع در ورود سرمایه‌گذاری‌های خارجی، منافع متقابلی را برای کشورهای میزبان و سرمایه‌گذاران بین‌المللی به دنبال خواهد داشت (رسولی و فرزین‌وش، ۱۳۹۴: ۲۴۶).

اهمیت تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری باعث شده که پژوهشگران اجتماعی در سال‌های اخیر به موضوع تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری علاقه‌مند شوند و برنامه پژوهشی مشخصی پیرامون این موضوع شکل بگیرد. مطالعات داخلی صورت گرفته در این حوزه نیز به خوبی موید توجه محققان به این مسئله بوده است. در واقع، این حوزه در چند سال اخیر ذهن بسیاری از مسئولین و محققان را به خود معطوف داشته است و صاحب‌نظران سعی داشته‌اند که با دید علمی به موضوع تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری در ایران بنگرند. توجه به این موضوع در کشور، منجر به تزاید میزان تحقیقات علمی در این حوزه شد، به طوری که جامعه علمی با اطلاعات وسیع و انباشته‌ای درباره تحقیقات مرتبط با موضوع مواجه گردیده است. در این حوزه به دلیل تعدد تحقیقات موجود، یک آشفتگی و ابهام درباره شدت و جهت تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری اقتصادی در کشور وجود دارد. لذا در این تحقیق سعی شده با بررسی دقیق و موشکافه تحقیقات صورت گرفته در این زمینه، چکیده و ماحصل آنها به صورت نظام‌مند نشان داده شود تا یک نتیجه‌گیری کلی از شدت و جهت تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری اقتصادی در اختیار برنامه‌ریزان این حوزه قرار گیرد. در تحقیق حاضر با استفاده از اصول و قواعد روش فراتحلیل^۱ به کاربرد این روش در خصوص تحقیقات انجام شده در حوزه سرمایه‌گذاری پرداخته و کوشیده شده است به سؤال پاسخ داده شود که شدت و جهت تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری اقتصادی در ایران به چه صورتی است؟

اهمیت و ضرورت تحقیق حاضر بیشتر بر جنبه‌های روشی تحقیق استوار است. در باب ضرورت تحقیق می‌توان بیان کرد که بیشتر حوزه‌های علوم اجتماعی کمتر نیازمند انجام تحقیقات بیشتر هستند و در مقابل آنها بیشتر به سازماندهی تحقیقات موجود نیاز دارند (کارد^۲، ۲۰۱۱: ۱۸). با افزایش تولیدات علمی در حوزه‌های تخصصی، نتایج ضد و نقیضی به وجود می‌آید که نیاز به وجود روش ترکیبی برای غلبه بر این تضادها بیشتر از قبل احساس می‌شود. راه حل مبتنی بر شواهد متضاد از لحاظ پیامدهای گوناگون جهت پیشرفت بیشتر در یک حوزه و برای کاربرد عملی اغلب ضروری است (نوغانی و میرمحمدتبار، ۱۳۹۶: ۵). در همین راستا، در این تحقیق با توجه به افزایش تولیدات علمی در حوزه تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری اقتصادی و وجود تضاد در برخی نتایج این تحقیقات با استفاده از فراتحلیل به غلبه بر تضادهای موجود در

1. Meta-Analysis
2. Card

تحقیقات این حوزه پرداخته شده است. این تحقیق ترکیبی با هدف خلاصه کردن نتایج قبلی و شناسایی شدت تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری اقتصادی، از انجام تحقیقات مشابه و تکراری در حوزه‌ی شناسایی تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری اقتصادی در ایران جلوگیری می‌کند.

۲- مبانی نظری

کوپر^۱ (۲۰۰۹) در بررسی مراحل انجام فراتحلیل، اشاره می‌کند که در قسمت پیشینه تحقیق بیشتر به نظریات و تحقیقاتی اشاره شود که رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته مورد بررسی در فراتحلیل را نشان می‌دهند تا خواننده در ابتدا درکی کلی از مهمترین نظریاتی که در این حوزه وجود دارد، پیدا کند. در همین راستا، در این قسمت از تحقیق حاضر، به چند نظریه مهم در باب تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری اقتصادی اشاره می‌گردد.

۲-۱- نظریات اقتصادی سرمایه‌گذاری

۲-۱-۱- نظریه کینزی‌ها^۲

نظریات درباره سرمایه و سرمایه‌گذاری بیشتر بر رفتار افراد و شرکت‌ها برای سرمایه‌گذاری تاکید دارد. کینزی‌های اولیه تمایل داشتند که در تابع سرمایه‌گذاری تأکید روی نرخ بهره را کنار بگذارند و به جای آن نظریه‌ای مبتنی بر رابطه میان تولید کل و سرمایه‌گذاری ارائه کنند. کینزی‌ها به دنبال ارائه چارچوب تحلیلی خود در زمینه سرمایه‌گذاری، کارای نهایی سرمایه‌گذاری را مطرح می‌کنند به طوری که وجود عناصر ریسک در طرف تقاضای سرمایه‌گذاری موجب انتقال منحنی تقاضای سرمایه‌گذاری به سمت چپ و کاهش سرمایه‌گذاری می‌شود. البته بخش اصلی عوامل تشکیل دهنده ریسک طرف عرضه و وجه و طرف تقاضای سرمایه‌گذاری به فضای کسب و کار، انتظارات آینده، چشم‌انداز بازار و اعتماد به کسب و کار مربوط می‌شود (عبدی و متفکر آزاد، ۱۳۹۲: ۱۱۰).

۲-۱-۲- نظریه سرمایه‌گذاری شتاب^۳

این نظریه در ساده‌ترین شکل آن بر مبنای کشور استوار است که برای تولید یک محصول معین، مقدار مشخصی از سهام سرمایه لازم است. نظریه سرمایه‌گذاری یا اصل شتاب، نسبت ثابت بین سرمایه و بازده را فرض می‌کند. این فرض گاهی توجیه می‌شود، اما بیشتر بنگاه‌ها می‌توانند، حداقل در یک بازه‌ی محدود، کار را برای سرمایه جایگزین کنند. بنابراین شرکت‌ها باید عوامل

1. Cooper
2. Keynesian
3. Accelerator

دیگری مانند نرخ بهره را در نظر بگیرند (بوگرن^۱ و همکاران، ۲۰۰۷: ۱۳۲۵). بعد از نظریه‌ی شتاب ساده، نظریه‌ی تعدیل موجودی سرمایه که تلاشی برای رفع نواقص و در عین حال حفظ اندیشه اول اصل شتاب است، شکل گرفت. بر اساس نظریه‌ی تعدیل موجودی سرمایه، تغییر حجم سرمایه‌گذاری با سطح درآمد ملی رابطه‌ی مستقیم و با حجم موجودی سرمایه با یک دوره وقفه رابطه‌ی عکس دارد (برانسون، ۱۳۸۵: ۳۷۹).

۲-۱-۳- نظریه نئوکلاسیک^۲ سرمایه‌گذاری

مبنای نظری برای این نظریه، نظریه انباشت بهینه سرمایه است. طبق این نظریه، سهام سرمایه مورد نظر با تولید و قیمت خدمات سرمایه، نسبت به قیمت تمام شده، تعیین می‌شود. قیمت خدمات سرمایه به نوبه خود به قیمت کالاهای سرمایه، نرخ بهره و برخورد با مالیات بر درآمد مشاغل بستگی دارد. در نتیجه، تغییر در خروجی یا قیمت خدمات سرمایه، نسبت به قیمت تمام شده، سرمایه‌گذاری را تغییر می‌دهد. بنابراین، افزایش در خریدهای دولتی یا کاهش در نرخ مالیات بر درآمد شخصی باعث تحریک سرمایه‌گذاری از طریق تأثیر آنها بر تقاضای کل تولید می‌شود (آکلند^۳، ۲۰۱۳: ۵).

در نظریه‌های اخیر سرمایه‌گذاری، ریسک و عدم اطمینان نیز در تابع سرمایه‌گذاری وارد شده است. میزان ریسک را می‌توان متوسط هزینه‌ی وقایع پیش‌بینی نشده در طول دوران سرمایه‌گذاری تعریف کرد. هر سرمایه‌گذار با تخصیص منابع مختلف سرمایه به امر سرمایه‌گذاری، قبل از هر چیز، سود و زیان آتی خود را بررسی می‌کند. در این ارزیابی، وی تصمیم می‌گیرد که منابع خود را به چه نوع از فعالیت‌های سرمایه‌گذاری اختصاص دهد که حداکثر بازدهی را داشته باشد. در زمانی که ریسک سرمایه‌گذاری قابل توجه باشد، هزینه‌ی اضافی ریسک موجود که ناشی از وقایع پیش‌بینی نشده است، سبب افزایش هزینه‌ی هر واحد سرمایه‌گذاری و در نتیجه کاهش سود خواهد شد. وقایع پیش‌بینی نشده شامل طیف وسیعی است، از وقوع حوادث طبیعی گرفته تا تغییر قیمت‌ها، تغییر نرخ‌ها، تغییر در مقررات و قوانین موضوعه‌ی دولت، اغتشاشات داخلی، تحولات خارجی و غیره. همگی این عناصر در قلمرو محاسبه‌ی میزان ریسک قرار می‌گیرند. چنانچه احتمال وقوع وقایع پیش‌بینی نشده در اقتصاد زیاد باشد، مقدار ریسک نیز زیاد خواهد بود؛ در نتیجه سرمایه‌گذار اقدام به آن نوع از سرمایه‌گذاری خواهد کرد که میزان بازدهی بسیار بالا داشته باشد تا بتواند هزینه‌ی وقایع پیش‌بینی نشده را از محل بازدهی بالای خود بپردازد (آهنگری و سعادت‌مهر، ۱۳۸۷: ۱۸-۱۹).

1. Bjuggren
2. Neoclassical
3. Eklund

۲-۲- نظریه اقتصاد نهادگرایی جدید

قبل از نظریات اقتصاد نهادگرایی جدید، نظریات نئوکلاسیک اقتصاد در حوزه علم اقتصاد یک مدل ساده از مبادلات بازاری را تبیین می‌کرد. از نظر نئوکلاسیک‌ها، مبادلات بازار هیچ هزینه‌ای ندارد و افراد بدون پرداخت هزینه می‌توانند در بازار به مبادله بپردازند. این در حالی است که اقتصاد نهادگرایی جدید مدعی است که برخی عوامل اجتماعی مثل برقراری نظم و امنیت در حوزه‌ی اقتصادی هزینه دارد و باید آن هزینه در مبادلات در نظر گرفته شود. کوز^۱ (۱۹۶۱) در مقاله‌ای با عنوان «ماهیت شرکت‌ها» چند سوال مطرح کرد که چرا شرکت‌ها وجود دارند و چرا منابع همیشه توسط بازار تخصیص نمی‌یابند؟ از نظر او حضور شرکت‌ها به خاطر هزینه‌های مبادله^۲ است. منظور هزینه‌هایی که در بازار مورد استفاده قرار می‌گیرد. این هزینه‌ها غیر از هزینه‌های مستقیم تولید است. این هزینه‌ها به سایر هزینه‌های شرکت‌ها و عاملان بازار اضافه می‌شود. یعنی هزینه آنان، شامل هزینه‌های اجتماعی معاملات بازار به اضافه هزینه‌های مستقیم تولید است. هزینه‌های اجتماعی یا هزینه مبادلات شامل هزینه زمانی و پولی جست و جوی اطلاعات در بازار و هزینه انعقاد قراردادها و حفظ و اجرای آنهاست. نکته اصلی در بحث کوز این است که چنین هزینه‌های تأثیر زیادی بر چگونگی سازماندهی شرکت‌ها و شکل‌گیری مالکیت اقتصادی آن دارد.

آرو^۳ (۱۹۶۱) هم این هزینه‌ها را هزینه‌های اجرای سیستم اقتصادی می‌داند. ویلیامسون (۲۰۰۰) از ایده‌ی کوز در دهه‌ی ۱۹۷۰ میلادی استفاده کرد و مفهوم اقتصاد هزینه مبادله را مطرح نمود. او مدعی است که سازمان‌های اقتصادی عاملان حسابگر واحدی فرض می‌شوند که تصمیم گیرنده‌اند. بنابراین نگرش، سازمان را می‌توان بر حسب حداکثرسازی سود تبیین کرد. در شرایط رقابتی، ساختارهای شرکتی به این منظور به وجود می‌آیند تا دستاوردهای اقتصادی کارآمدتری حاصل کنند. در چنین شرایطی، سلسله‌مراتب شرکتی و شبکه‌های ارتباطی از طریق هماهنگ کردن عملکردهای داخلی (در داخل شرکت) یا از طریق حفظ قراردادهای مرتبط (در شبکه‌هایی ثابت) و با اجتناب از مبادلات مجزای متعدد با عاملان خارجی فراوان، می‌تواند در خدمت کاهش هزینه مبادلات قرار گیرد.

براساس نظر مینارد و شرلی^۴ (۲۰۱۴) هزینه‌ی مبادله به همراه حقوق مالکیت و قراردادها هسته‌ی اصلی نظریات اقتصاد نهادگرایی جدید را تشکیل می‌دهند. این مفاهیم یک نقش اساسی در درک نقش نهادها در جامعه بازی می‌کنند. استفان^۵ (۲۰۱۷) به طور دقیق درباره هزینه‌های

---

1. Coase
2. Transaction costs
3. Arrow
4. Menard and Shirley
5. Stephen

مبادلات توضیح می‌دهد و آنها را بدین شرح می‌داند: (۱) هزینه‌ی جست و جو و اطلاعات که شامل هزینه‌های پیدا کردن افراد برای عقد قرارداد باهم می‌باشد. (۲) هزینه‌های مذاکره و چانه‌زنی که شامل هزینه‌های دستیابی و رسیدن به یک تفاهم برای عقد قرارداد با طرف مقابل است. (۳) هزینه‌ی برقراری نظم و امنیت و ضمانت اجرایی قراردادها که شامل هزینه‌های حفظ و حراست از افراد و اموال آنها و اعمال مجازات هر کدام از طرفین در صورت تخلف از مفاد قرارداد می‌شود. بیشتر اقتصاددانان نهادگرا تاکید خاصی بر هزینه‌های مبادلات، به خصوص هزینه‌های برقراری و نظم و امنیت دارند. تاکید ویژه‌ی آنها بخاطر اهمیت وجود نظم و امنیت در جامعه است. اگر نظم و امنیت در جامعه‌ای وجود نداشته باشد، هزینه‌های دیگر مبادله (مثل هزینه‌ی جست‌وجو و اطلاعات و هزینه‌های مذاکره و چانه‌زنی) هم بی‌معنا است، چون افراد در شرایط ناامن در حوزه‌ی اقتصادی سرمایه‌گذاری نمی‌کنند و مبادله‌ای شکل نمی‌گیرد.

۲-۳- نظریه امنیت در مکتب کپنهاگ^۱

در طول عصر جنگ سرد، امنیت بیشتر به عنوان مسئله حاکمیت دولت‌ها مربوط می‌شد و مواردی مثل تمامیت ارضی و خودمختاری سیاسی را در بر می‌گرفت. بعد از دهه‌ی ۱۹۸۰ میلادی، تمرکز مطالعات در حوزه امنیت گسترده‌تر و عمیق‌تر شد. گستره‌ی مطالعات این حوزه از تمرکز بر امنیت نظامی صرف به سمت تمرکز بر انواع بیشتری از امنیت مثل امنیت اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و محیطی تغییر پیدا کرد. این تغییر تمرکز در مطالعات حوزه امنیت، ابتدا در اندیشمندان مکتب کپنهاگ اتفاق افتاد. نظریه‌پردازان این مکتب، امنیت را نبود تهدید تعریف می‌کنند و آن را در پنج بخش نظامی، سیاسی، اقتصادی، محیطی و اجتماعی دسته‌بندی می‌کردند. طبق این دسته‌بندی، بخش نظامی امنیت به روابط قدرت، بخش سیاسی امنیت به روابط حاکمیت، بخش اقتصادی امنیت به روابط اقتصادی، بخش محیطی امنیت به روابط انسان و طبیعت و بخش اجتماعی امنیت به روابط بین گروه‌های اجتماعی مربوط می‌شود (پانیک^۲، ۲۰۰۹: ۳۰).

از نظر بوزان^۳ (۲۰۰۸) افراد علت اصلی و نیز سرمنشأ در برخی محدودیت‌ها برای فعالیت‌های دولت (که جهت تأمین امنیت انجام می‌دهد) هستند. او عواملی که امنیت افراد را به خطر می‌اندازند، به چهار دسته تهدیدات فیزیکی (مثل درد، رنج و مردن)، تهدیدات اقتصادی (مثل تصرف و تخریب اموال، عدم دسترسی به کار و منابع اقتصادی)، تهدیدات حقوقی (مثل انکار آزادی‌ها و برابری‌های مدنی و تهدیدات موقعیتی و پایگاهی (مثل تحقیر و تنزل رتبه) تقسیم می‌کند. در این راستا، استویان و ویکرمن^۴ (۲۰۱۵) بیان می‌کنند که امنیت کشورهای در حال

1. Copenhagen

2. Panić

3. Buzan

4. Stoian & Vickerman

توسعه به موفقیت آنها در برپایی دموکراسی، اصلاحات اقتصادی و قرار گرفتن در فرایند جهانی شدن می‌باشد. بنابراین تهدید به تحریم و تبعیض در پذیرش کشورها در اتحادیه‌های تجاری و اقتصادی جهانی می‌تواند امنیت آنها را به خطر بیندازد و منجر به عدم تمایل سرمایه‌گذاران به سرمایه‌گذاری در آن کشورها شود.

۳- روش

فراتحلیل^۱ مجموعه‌ای از روش‌های آماری، برای ترکیب نتایج کمی از چندین مطالعه، با هدف تولید یک خلاصه کلی از دانش تجربی در حوزه‌ای خاص می‌باشد (لیپسی و ویلسون^۲، ۲۰۰۱: ۲۴). این روش در حوزه‌هایی از علم که انباشت دانش زیادی اتفاق افتاده، استفاده می‌شود تا تاثیر گروهی از عوامل را بر مورد خاص یا تاثیر عامل بر عامل دیگر را در تعدادی از تحقیقات بسنجد (لیتل^۳ و همکاران، ۲۰۰۸: ۷). در فراتحلیل، ابتدا پیشینه موضوع مورد مرور نظام‌مند^۴ قرار می‌گیرد تا مشخص شود برای بررسی موضوع تحقیق در تحقیقات پیشین از چه روش‌ها و ابزارهای جمع‌آوری داده استفاده شده است و موضوع تحقیق بیشتر بر روی چه جامعه و نمونه آماری اجرا شده است. (نوغانی و میرمحمدتبار، ۱۳۹۵: ۱۲). در این فراتحلیل نیز ابتدا با روش مرور نظام‌مند، از نظر انواع روش تحقیق مقالات و نحوه‌ی سنجش متغیر وابسته بررسی شدند. بعد از مرور نظام‌مند، اندازه اثر^۵ هر یک از متغیرها بررسی شده است. اندازه اثر آماره‌ای است که اهمیت اثر آزمایشی یا شدت رابطه بین دو متغیر را منعکس می‌کند. ابتدا اندازه اثر هر مطالعه محاسبه می‌گردد و سپس اندازه‌ی اثر مطالعات مختلف با هم مقایسه می‌شوند و در نهایت اندازه اثر کلی رابطه بین دو متغیر یا اثر آزمایشی در چند مطالعه محاسبه می‌شود تا درباره تاثیرگذاری آن اثر آزمایشی یا رابطه بین دو متغیر نتیجه‌گیری شود (برون‌استین^۶ و همکاران، ۲۰۰۹: ۳۷). در این تحقیق نیز مشخصه‌های مطالعات کدگذاری و استخراج آماره‌ها و میانگین و سایر داده‌های آماری به اندازه اثر تبدیل و در نهایت، اندازه اثرها با هم ترکیب و تفسیر گردید.

جامعه آماری پژوهش حاضر، شامل کلیه مقالات مرتبط با موضوع «امنیت و سرمایه‌گذاری اقتصادی» است که در مجلات معتبر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری از سال ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۹۹ چاپ شده‌اند. جستجو برای یافتن مقالات در پایگاه‌های مگیران، نورمگز و پایگاه جهاد دانشگاهی^۷ صورت گرفت. شرط انتخاب مقالات بدین صورت است که مقالاتی که عنوان آنها

---

1. Meta-analysis
2. Lipsey & Wilson
3. Littlel
4. Systematic review
5. Effect size
6. Borenstein
7. Sid

درباره تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری اقتصادی بوده، انتخاب شده‌اند. در نهایت ۱۵ مقاله مرتبط با موضوع تحقیق از مجلات علمی پژوهشی معتبر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری انتخاب و مورد تحلیل قرار گرفتند.

برای تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده از پژوهش‌های مورد نظر، پس از کدگذاری، از برنامه فراتحلیل جامع^۱ برای انجام محاسبات آماری فراتحلیل استفاده گردید. بدین صورت که آزمون‌های آماری استفاده شده در فرضیه‌ها پس از تبدیل به اندازه اثر از طریق فرمول‌های ارائه شده توسط وولف^۲، با ترکیب اندازه‌های اثر به روش هانتز و اشمیت^۳ مورد تحلیل قرار گرفتند. همچنین برای تفسیر اندازه اثر از جدول کوهن^۴ (۱۹۷۷) بهره گرفته شد (مطابق جدول ۱).

جدول ۱. توزیع طبقات اندازه اثر بر مبنای برآورد آماره‌ها (کوهن، ۱۹۷۷)

معنی اندازه اثر	مقدار r	مقدار d
اندازه اثر کم	کمتر از ۰/۳	کمتر از ۰/۵
اندازه اثر متوسط	از ۰/۳ تا ۰/۵	از ۰/۵ تا ۰/۸
اندازه اثر زیاد	۰/۵ و بیشتر	۰/۸ و بیشتر

۴- یافته‌های پژوهش

یافته‌های این تحقیق در دو قسمت مرور نظامند و فراتحلیل ارائه می‌شوند.

۴-۱- مرور نظامند

جدول شماره ۲ نشان‌دهنده توزیع فراوانی و درصدی حوزه مطالعاتی در تحقیقات مرور شده در زمینه تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری اقتصادی است. نتایج این جدول نشان می‌دهد که ۷۳ درصد (۱۱ مورد) از تحقیقات مورد بررسی در حوزه اقتصاد و ۲۷ درصد در حوزه جامعه‌شناسی هستند.

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصدی بر حسب حوزه مطالعاتی تحقیقات مرور شده

حوزه مطالعاتی	تعداد	درصد
اقتصاد	۱۱	۷۳
جامعه‌شناسی	۴	۲۷
جمع کل	۱۵	۱۰۰

جدول شماره ۳ توزیع فراوانی و درصدی بر حسب روش تحقیق تحقیقات مرور شده در زمینه تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری اقتصادی را نشان می‌دهد. نتایج حاصله بیانگر آن است که

1. Comprehensive meta-analysis
2. Wolf
3. Hantzes and Schmitz
4. Cohen

روش سری زمانی با ۶۶/۵ درصد (۱۰ مورد) به عنوان شایع‌ترین روش مطالعه در تحقیقات مرور شده است. در مراتب بعدی روش توصیفی با ۳۳/۵ درصد (۵ مورد) قرار دارد.

جدول ۳. توزیع فراوانی و درصدی بر حسب روش تحقیق

روش تحقیق	تعداد	درصد
سری زمانی	۱۰	۶۶/۵
پیمایش	۵	۳۳/۵
جمع کل	۱۵	۱۰۰

جدول شماره ۴، توزیع فراوانی و درصدی بر حسب جامعه مورد بررسی تحقیقات مرور شده در زمینه تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری اقتصادی را نشان می‌دهد. طبق داده‌های این جدول، ۶۶/۵ درصد (۱۰ مورد) از تحقیقات مرور شده بر روی داده‌های موجود درباره کشور ایران تمرکز کردند که این مورد دارای بیشترین میزان می‌باشد. بعد از آن، جامعه آماری سرمایه‌گذاران و بازرگانان (۲۰ درصد) و فعالان و نخبگان اقتصادی (۱۳/۵) در رده‌های بعدی قرار دارند.

جدول ۴. توزیع فراوانی و درصدی بر حسب جامعه مورد بررسی

جامعه آماری	تعداد	درصد
کشور ایران	۱۰	۶۶/۵
سرمایه‌گذاران و بازرگانان	۳	۲۰
فعالان و نخبگان اقتصادی	۲	۱۳/۵
جمع کل	۱۵	۱۰۰

جدول شماره ۵ توزیع فراوانی و درصدی بر حسب متغیرهای مستقل تحقیقات مرور شده در زمینه تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری اقتصادی را نشان می‌دهد. نتایج نشان می‌دهد که امنیت اقتصادی با ۶۶/۵ درصد (۱۰ مورد) و امنیت انتظامی با ۳۳/۵ درصد (۵ مورد) بیشترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۵. توزیع فراوانی و درصدی بر حسب متغیر مستقل

متغیر مستقل	تعداد	درصد
امنیت اقتصادی	۱۰	۶۶.۵
امنیت انتظامی	۵	۳۳.۵
جمع کل	۱۵	۱۰۰

۴-۲- اندازه اثر هر یک از متغیرهای مستقل

جدول ۶ و ۷ تاثیر هر کدام از متغیرهای مستقل امنیت اقتصادی و انتظامی را بر متغیر سرمایه‌گذاری اقتصادی نشان می‌دهد. نتایج جدول ۶ در رابطه با تاثیر متغیر امنیت اقتصادی بر

سرمایه‌گذاری اقتصادی، نتایج آزمون همگنی حکایت از معناداری این آزمون دارد، که نشانگر این است که مطالعات تا حد زیادی ناهمگون‌اند، تلفیق آن‌ها با مدل آثار ثابت موجه نیست و باید از مدل آثار تصادفی به منظور ترکیب نتایج استفاده کرد. در واقع، این آزمون به ما می‌گوید که ۱۰ فرضیهٔ مربوط به ر تاثیر متغیر امنیت اقتصادی بر سرمایه‌گذاری اقتصادی، به شدت به لحاظ ویژگی‌ها و مشخصه‌های مطالعات متفاوت‌اند. نتایج اثرات تصادفی نشان می‌دهد که تاثیر متغیر امنیت اقتصادی بر سرمایه‌گذاری اقتصادی، در ۱۰ فرضیه بررسی شده معادل ۰/۴۰۷ مثبت و معنادار می‌باشد. با توجه به جدول تفسیر اندازه اثر کوهن (جدول ۱)، اندازه اثر تاثیر متغیر امنیت اقتصادی بر سرمایه‌گذاری اقتصادی در ۱۰ مطالعه در حد متوسط می‌باشد.

جدول ۶. اندازه اثرات ترکیبی امنیت اقتصادی بر سرمایه‌گذاری اقتصادی

نویسندگان	اندازه اثر	حداقل	حداکثر	نمره Z	سطح معناداری
انصاری سامانی و همکاران (۱۳۹۵)	۰/۴۲۲	۰/۲۲۹	۰/۵۸۳	۴/۰۷	۰/۰۰۰
غفاری و پاشوی (۱۳۹۵)	۰/۴۱۳	۰/۲۲۲	۰/۵۷۳	۴/۰۴	۰/۰۰۰
شاه آبادی و همکاران (۱۳۹۵)	۰/۲۶۰	۰/۱۱۱	۰/۵۶۷	۲/۳۸	۰/۰۱۰
رسولی و فرزین وش (۱۳۹۴)	۰/۲۵۰	۰/۰۵۷	۰/۶۴۲	۲/۱۱	۰/۰۳۰
عبدی و متفکر آزاد (۱۳۹۲)	۰/۳۲۳	۰/۱۸۷	۰/۴۴۷	۴/۵۰	۰/۰۰۰
سعادت مهر (۱۳۹۰)	۰/۴۲۰	۰/۰۳۰	۰/۶۹۹	۲/۲	۰/۰۰۶
یوسفی و عزیزنژاد (۱۳۸۸)	۰/۸۳۱	۰/۶۱۴	۰/۹۳۱	۴/۹۰	۰/۰۰۰
آهنگری و سعادت‌مهر (۱۳۸۷)	۰/۵۸۷	۰/۱۹۵	۰/۸۱۷	۲/۷۷	۰/۰۰۱
رهبر و همکاران (۱۳۸۶)	۰/۲۴۹	۰/۰۱۱	۰/۴۶۰	۲/۰۵	۰/۰۴۰
شریف زاده و حسین‌زاده (۱۳۸۳)	۰/۴۷۷	۰/۰۴۳	۰/۷۵۹	۲/۱۳	۰/۰۰۳
اندازه اثرات ترکیبی ثابت	۰/۳۸۲	۰/۳۰۷	۰/۴۵۳	۹/۲۵	۰/۰۰۰
اندازه اثرات ترکیبی تصادفی	۰/۴۰۷	۰/۲۹۷	۰/۵۰۶	۶/۷۴	۰/۰۰۰

مقدار آزمون همگنی $Q = ۲۵/۴۵$
 سطح معناداری $= ۰/۰۱۰$
 مقدار آزمون همگنی $I^2 = ۶۲/۷۵$

نتایج جدول ۷ درباره تاثیر متغیر امنیت انتظامی بر سرمایه‌گذاری اقتصادی نشان می‌دهد که آزمون همگنی معنادار نیست. عدم معناداری در آزمون همگنی حکایت از این دارد مطالعات تا حدی همگون‌اند، تلفیق آن‌ها با مدل اثرات تصادفی موجه نیست و باید از مدل اثرات ثابت استفاده کرد. آزمون اثرات ثابت به ما می‌گوید که ۵ فرضیهٔ مربوط به تاثیر متغیر امنیت انتظامی بر سرمایه‌گذاری اقتصادی، به شدت به لحاظ ویژگی‌ها و مشخصه‌های مطالعات مشابه‌اند. نتایج اثرات ثابت نشان می‌دهد که تاثیر امنیت انتظامی بر سرمایه‌گذاری اقتصادی، در ۵ فرضیه بررسی شده معادل ۰/۳۱۵ مثبت و معنادار می‌باشد. با توجه به جدول تفسیر اندازه اثر کوهن، اندازه اثر تاثیر امنیت انتظامی بر سرمایه‌گذاری اقتصادی در ۵ مطالعه در حد متوسط می‌باشد.

جدول ۷. اندازه اثرات ترکیبی امنیت انتظامی بر سرمایه‌گذاری اقتصادی

نویسنده	اندازه اثر	حداقل	حداکثر	نمره Z	سطح معناداری
اسماعیل نیا و وصفی اسفستانی (۱۳۹۵)	۰/۲۷	۰/۰۷۸	۰/۴۴۳	۲/۷۲	۰/۰۰۶
وظیفه‌مندی (۱۳۹۵)	۰/۳۸۰	۰/۱۸۸	۰/۵۴۴	۳/۷۳	۰/۰۰۰۰
شیر مهنجی و همکاران (۱۳۹۲)	۰/۴۰۰	۰/۲۳	۰/۵۴۶	۴/۳۸	۰/۰۰۰
راعی (۱۳۹۲)	۰/۲۷	۰/۱۶۸	۰/۳۶۷	۵/۰۳	۰/۰۰۰
اسدلو (۱۳۹۰)	۰/۳۵۰	۰/۱۶۵	۰/۵۱۱	۳/۶	۰/۰۰۰
اندازه اثرات ترکیبی ثابت	۰/۳۱۵	۰/۲۴۸	۰/۳۷۹	۸/۷۳	۰/۰۰۰
اندازه اثرات ترکیبی تصادفی	۰/۳۱۵	۰/۲۴۸	۰/۳۷۹	۸/۷۳	۰/۰۰۰

$Q = ۲/۶۸$ مقدار آزمون همگنی
 $I^2 = ۱۷/۱۱$ مقدار آزمون همگنی
 سطح معناداری = ۰/۶۱۲

۴-۲-۱- بررسی نقش تعدیل‌کنندگی بازه زمانی در تاثیر امنیت اقتصادی بر سرمایه‌گذاری

با در نظر گرفتن فرض اثر متغیرهای تعدیل‌کننده و ناهمگونی در مطالعات اولیه، بررسی محققین نشان‌گر آن بوده است که یکی از علت‌های ناهمگونی در نتایج را می‌توان در تفاوت بازه زمانی مورد مطالعه نسبت داد. بازه زمانی از جمله متغیرهای تعدیل‌گر در روابط این دو متغیر است که عامل ناهمگنی محسوب می‌شود. نتایج حاصل از بررسی متغیر بازه زمانی به‌عنوان متغیر تعدیل‌کننده به شرح جدول ۸ می‌باشد.

جدول ۸. نتایج اندازه‌های اثر ترکیبی تاثیر امنیت اقتصادی بر سرمایه‌گذاری به تفکیک بازه

بازه زمانی	تعداد مطالعات	مدل اثرات ثابت		مدل اثرات تصادفی		آزمون همگنی Q
		اندازه اثرات ترکیبی	سطح معناداری	اندازه اثرات ترکیبی	سطح معناداری	
دهه ۱۳۸۰	۴	۰/۴۵۵	۰/۰۰۰	۰/۵۵۷	۰/۰۰۰	۱۲/۴۳
دهه ۱۳۹۰	۶	۰/۳۱۳	۰/۰۰۰	۰/۳۱۳	۰/۰۰۰	۴/۳۶
کل	۱۰	۰/۳۸۲	۰/۰۰۰	۰/۴۰۷	۰/۰۰۰	۲۵/۴۵

معناداری آزمون همگنی در مطالعات دهه‌ی ۱۳۸۰ نشان می‌دهد که باید از اندازه اثرات تصادفی برای این دهه استفاده کرد و عدم معنادار این آزمون در دهه‌ی ۱۳۹۰ حکایت از این دارد که باید از مدل اثرات ثابت استفاده کرد. نتایج این جدول نشان می‌دهد که اندازه‌ی اثر ترکیبی تاثیر امنیت اقتصادی بر سرمایه‌گذاری در دهه‌ی ۱۳۸۰ معادل ۰/۵۵۷ و در دهه‌ی ۱۳۹۰ معادل ۰/۳۱۳ است که هر دو در سطح ۰/۰۰۰ معنادار و نشان می‌دهد تاثیر امنیت اقتصادی بر

سرمایه‌گذاری به تفکیک بازه‌های زمانی دهه‌ی ۱۳۸۰ و ۱۳۹۰ متفاوت بوده است. در واقع تاثیر امنیت اقتصادی بر سرمایه‌گذاری در دهه‌ی ۱۳۸۰ بیشتر از دهه‌ی ۱۳۹۰ می‌باشد.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

در دنیای امروز هدف جوامع و دولت‌ها رسیدن به رشد و توسعه اقتصادی پایدار است. راهکارهای دستیابی به توسعه اقتصادی پایدار در کشورهای مختلف جهان نشان می‌دهد که در پس تفاوت‌های عمده در بین کشورها از لحاظ اجتماعی، سیاسی و فرهنگی، ویژگی‌های مشترک چشمگیری میان تمام کشورهای توسعه‌یافته در راه پیشرفت آنها وجود داشته است که یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های مشترک برقراری ثبات سیاسی و امنیت اقتصادی جهت انجام فعالیت‌های اقتصادی در این جوامع بوده است. کلیه فعالان اقتصادی قبل از هر چیز نیاز به محیطی باثبات و امن برای اجرای برنامه‌های خود دارند. از نظر نظری و تجربی محیط امن اقتصادی یک عامل کلیدی در ارتقای سرمایه‌گذاری خصوصی و به تبع آن رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه است. با توجه به اهمیت محیط امن بر سرمایه‌گذاری اقتصادی، تحقیقات زیادی در ایران درباره تاثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری انجام شد که در برخی از آنها نتایج متناقض و متضاد پیدا شد. نتایج متفاوت، همبستگی‌های ضعیف و قوی و یافته‌های معقول و نامعقول حاصل از این مطالعات، زمینه‌ساز تدوین فراتحلیل‌هایی چون اثر حاضر گشته که با رویکردی نوین به فراتحلیل (نه مرور نظامند مطالعات پیشین، چیزی که غالباً از پژوهش فراتحلیل محور در جامعه ایران برداشت شده است، بلکه با آگاهی از مفروضات این رویکرد تحلیلی و بررسی ناهمگنی مطالعات) به درکی جامع‌تر و یکپارچه‌تر از نتایج می‌پردازد.

نتایج فراتحلیل نشان داد که تاثیر امنیت انتظامی بر سرمایه‌گذاری اقتصادی در حد ۰/۳۱۵، مثبت و معنادار است و این ضریب اندازه اثر از نظر کوهن (۱۹۷۷) در حد متوسط قرار دارد. در ادبیات اقتصادی مهمترین عامل موثر بر سرمایه‌گذاری نرخ بهره معرفی شده است که اکثر مکاتب اقتصادی به این رابطه تأکید دارند. در این بین عواملی وجود دارند که قابل رویت نیستند، ولی بر متغیرهای اقتصادی تأثیر دارند. همانطور که مرور شد کوز (۱۹۶۱) و ویلیامسون (۲۰۰۰) در قالب نظریه‌ی اقتصاد نهادگرایی جدید مفهوم هزینه‌ی مبادلات را مطرح کردند که به هزینه‌های و عوامل غیراقتصادی موثر بر سرمایه‌گذاری و کنش اقتصادی اشاره کردند. آنها مدعی‌اند که برقراری نظم و امنیت و وجود فضایی امن برای انجام کنش‌های اقتصادی هزینه‌هایی دارد که کنشگران اقتصادی باید آن را بپردازند. یکی از کارکردهای مهم دولت‌ها، ساماندهی اوضاع اقتصادی جامعه و تنظیم وضعیت و محیطی است که اکثریت مردم بتوانند متناسب با شئون خود و به دور از دغدغه‌های به مورد که در دراز مدت تأثیرات سوء بر مسائل دیگر زندگی‌شان خواهد داشت، به انتظارات و اهداف اقتصادی خود رسیده و به بیانی، امنیت مالی

و اقتصادی کسب نمایند. در این باب امنیت انتظامی از مواردی می‌باشد که دارای ابعاد و مظاهری در جوامع هستند که تأثیری مستقیم در کارآمد و یا ناکارآمد کردن سازوکارهای دولت در تنظیم جریان اقتصادی در عرصه فردی و اجتماعی و حتی جلب سرمایه‌گذاران و در نهایت سرمایه‌گذاری کلان در سطوح مختلف خواهند داشت. به طور کلی می‌توان بیان کرد که برقراری امنیت انتظامی، باعث می‌شود جان و مال سرمایه‌گذاران از مصونیت برخوردار باشد و در این فضا، کسب و کارهای گوناگون رونق می‌گیرد و کنشگران اقتصادی بیشتری در میدان اقتصاد فعالیت خواهند کرد. نتایج این فراتحلیل هم نشان می‌دهد که هر چه امنیت انتظامی در کشور بیشتر باشد، سرمایه‌گذاری هم افزایش پیدا خواهد کرد.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که امنیت اقتصادی بر سرمایه‌گذاری تأثیر مثبت و معنادار دارد. این تأثیر در حد ۰/۴۰۷ بوده که از نظر کوهن (۱۹۷۷) در حد متوسط قرار دارد. در بین نظریات اقتصادی مرور شده، نظریات نئولیبرالیسم سرمایه‌گذاری و نظریات جدیدتر این حوزه به مفهوم ریسک اقتصادی توجه کرده‌اند. این نظریات مدعی‌اند که هدف اصلی در سرمایه‌گذاری کسب سود و بازدهی است و هر اتفاقی که این کسب سود را تحت‌الشعاع قرار دهد برای سرمایه‌گذاری مضر است. بنابراین کشورها باید هر چه بیشتر در تلاش برای کاهش ریسک اقتصادی در فعالیت‌های و سیاست‌های خود باشند. نظریات این حوزه به مفهوم امنیت اقتصادی و ثبات به عنوان مهم‌ترین پارامتر تأثیرگذار بر سرمایه‌گذاری تأکید می‌کنند. از نظر آنها مهم‌ترین پیش‌شرط امنیت اقتصادی وجود قوانین جامع و مانع در هر کشوری است به نحوی که بتواند براساس محاسبات بلند مدت نتیجه تولید، صادرات و سرمایه‌گذاری خود را پیش‌بینی کند. یکی از مهم‌ترین اصول این قوانین، ثبات نسبی آنها است. در همین راستا، بوزان (۲۰۰۸) از مکتب کپنهاگ مفهوم امنیت را دوری از خطر و تهدید تعریف می‌کند. او بیان می‌کند که در حوزه‌ی اقتصاد هر چیزی که اموال افراد را مورد تعرض قرار دهد و مالکیت آنها را محترم نشمارد، یک ناامنی در حوزه‌ی اقتصاد می‌باشد که افراد و سازمان‌ها باید در تلاش برای رفع آن باشند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که تأثیر امنیت اقتصادی بر سرمایه‌گذاری اقتصادی مثبت است، یعنی با افزایش امنیت اقتصادی، سرمایه‌گذاری در ایران هم افزایش می‌یابد.

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که تأثیر امنیت اقتصادی بر سرمایه‌گذاری در دهه‌ی ۱۳۸۰ (با اندازه اثر ۰/۵۵۷) بیشتر از دهه‌ی ۱۳۹۰ (با اندازه اثر ۰/۳۱۳) می‌باشد. استویان و ویکرم (۲۰۱۵) مدعی است که جهت‌گیری سیاسی حکومت‌ها، جغرافیا، به‌خصوص جغرافیای سیاسی و عضویت در نهادهای و اتحادیه‌های بین‌المللی اقتصادی می‌تواند منجر به امنیت سرمایه‌گذاری در یک کشور شود و به سرمایه‌گذاران از نظر ذهنی و عملی این آمادگی را بدهد که کشور یا منطقه مورد نظر ظرفیت سرمایه‌گذاری را دارد. جمهوری اسلامی ایران به دلیل جهت‌گیری سیاسی

متفاوت در جهان در طول ۴۱ سال حیات خود همواره توسط کشورهای دیگر دنیا تحریم شده است و این تحریم‌ها در اواخر دهه‌ی ۱۳۸۰ و اوایل دهه‌ی ۱۳۹۰ به خاطر دستیابی ایران به فناوری هسته‌ای، به اوج خود رسید. این تحریم‌ها زمینه‌ها را برای احساس ناامنی سرمایه‌گذاران و متعاقب آن، کم شدن تعداد و حجم سرمایه‌های آنها را فراهم کرد. این تحریم‌ها عضویت ایران در اتحادیه‌ها و انجمن‌های اقتصادی در جهان را تحت‌الشعاع قرار داد و عضویت کم ایران در این اتحادیه‌ها باعث می‌شود سرمایه‌گذاران، به خصوص سرمایه‌گذاران خارجی، رغبتی به ورود سرمایه خود به ایران نداشته باشند. در کنار این دو مورد، جغرافیای سیاسی ایران و خاورمیانه هم بر سرمایه‌گذاری کم در کشور اثرگذار است. خاورمیانه اوایل دهه‌ی ۱۳۹۰ شمسی درگیری جنگ‌های مختلف و ظهور گروه‌های تروریسم گوناگون مثل داعش بوده است. درگیری و جنگ و حضور گروه‌های تروریستی در منطقه خاورمیانه باعث شده که سرمایه‌گذاران خارجی رغبت کمتری به سرمایه‌گذاری در کشورهای منطقه، به خصوص ایران، داشته باشند. بنابراین می‌توان بیان کرد که سه عامل جهت‌گیری سیاسی ایران (و متعاقب آن تحریم‌های بین‌المللی)، عضویت کم در اتحادیه‌های بین‌المللی اقتصادی و جغرافیایی سیاسی در چند سال گذشته باعث شد که تاثیر امنیت اقتصادی بر سرمایه‌گذاری در دهه‌ی ۱۳۸۰ بیشتر از دهه‌ی ۱۳۹۰ باشد.

منابع

- آهنگری، عبدالمجید، سعادت‌مهر، مسعود (۱۳۸۷). رابطه‌ی ریسک و سرمایه‌گذاری خصوصی در ایران، پژوهشنامه‌ی علوم انسانی و اجتماعی (علوم اقتصادی)، سال هشتم، شماره‌ی ۳ (پیاپی ۳۰): ۱۳-۳۳.
- برانسون، ویلیام اچ. (۱۳۸۵). **تئوری و سیاست‌های اقتصاد کلان**، ترجمه عباس شاکری، تهران: نشر نی.
- حسین‌زاده بحرینی، محمدحسین. (۱۳۸۳). عوامل مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری در ایران، **مجله جستارهای اقتصادی**، شماره دوم: ۱۰۹-۱۵۳.
- رسولی، کریم، فرزین‌وش، اسداله. (۱۳۹۴). تبیین رابطه بین آزادی و امنیت اقتصادی با تشکیل سرمایه، فصلنامه مطالعات اقتصادی کاربردی ایران، دوره ۴، شماره ۱۴: ۱-۲۲.
- رفیعی، محمدتقی. (۱۳۸۸). امنیت سرمایه‌گذاری، کلید توسعه‌ی پایدار ایران، مناطق ویژه اقتصادی، سال هشتم، شماره ۵۴-۵۵: ۸-۱۷.
- رهبر، فرهاد. مظفری خامنه، فرشید. محمدی، شاپور. (۱۳۸۷). موانع سرمایه‌گذاری و تأثیر آن بر رشد اقتصادی در ایران، **مجله تحقیقات اقتصادی**، شماره ۸۱: ۱۱۱-۱۳۸.
- سعادت‌مهر، مسعود. (۱۳۹۰). بررسی تأثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری خصوصی در ایران، فصلنامه پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، شماره دوم: ۱۶۳-۱۸۷.
- عبدی، حسن، متفکرآزاد، محمد علی (۱۳۹۲). بررسی تأثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری در بخش صنعت ایران، فصلنامه دانش انتظامی آذربایجان شرقی، سال سوم، شماره اول (پیاپی ۸): ۱۰۶-۱۲۹.
- نوغانی، محسن، میرمحمدتبار، سیداحمد. (۱۳۹۶)، **فرا تحلیل: مبانی و کاربردها**، مشهد، انتشارات دانشگاه فردوسی.
- وظیفه‌امندی، مجید، اصغرزاده، احمد، حسینخانی، سعید (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین میزان ریسک سرمایه‌گذاری و گرایش به سرمایه‌گذاری (مقایسه استان‌های آذربایجان شرقی و غربی)، فصلنامه دانش انتظامی آذربایجان شرقی، سال سوم، شماره سوم (پیاپی ۱۰): ۹۷-۱۱۸.
- Arrow, KJ (1961). **The organization of economic activity: issues pertinent to the choice of market versus non-market allocation**. In: The analysis and evolution of public expenditure: the PPB system. Vol. 1 U.S. Joint Economic Committee, 91st Congress, 1st Session, 1961, Washington D.C.: U.S. Government Printing Office: 59-73.
- Barro, R. J (1995). Democracy and Growth, *Economic Growth*, 1(1): 1-27.
- Bjuggren, P. O., Eklund, J. E. and Wiberg, D., (2007), Ownership structure, control and firm performance: the effects of vote differentiated shares, *Applied Financial Economics*, 17(1): 1323-1334.
- Bolea, C. (2015). The relation between the foreign direct investments and the economic security in Latin America, *Revista de Relaciones Internacionales*, 10(2): 111-129.

- Borenstein, M, Hedges, L, Higgins, J, Rothstein, H(2009), *Introduction to Meta-Analysis*, UK: Wiley & Sons publication.
- Brunetti, A. Kisunko, G. Weder, B. (1997). Credibility of Rules and Economic Growth: Evidence from a Worldwide Survey of the Private Sector, *The World Bank economic review*. 12(3): 353-384.
- Buzan, B. (2008), *People, States and fear: An agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, London: Harvester Wheatsheaf.
- Card, N. A. (2011). *Applied meta-analysis for social science research*, New York: Guilford Publications.
- Coase, RH (1961). The nature of the firm. *Economica*, 4:386-405.
- Cohen, J. (1977). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences: (Rev. Ed)*. New York: Academic Press.
- Cooper, H. M. (2009). *Research synthesis and meta-analysis: A step-by-step approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dhonte, P, and Kapur, I. (1997). *Towards a Market Economy : Structures of Governance*,. IMF Working Paper, 1-16. DOI: <http://dx.doi.org/10.5089/9781451842746.001>.
- Eklund, J. E (2013). Theories of Investment: A *Theoretical Review with Empirical Applications*, Working Papers Series from Swedish Entrepreneurship Forum, Available at: https://entreprenorskapsforum.se/wp-content/uploads/2013/03/WP_22.pdf.
- Fabricius, M. (1998). *The Impact of Economic Security on Bank Deposits and Investment* (July 1998). IMF Working Paper:1-32, 1998. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=882616>.
- Kharlamova, G. (2014). Investment Security of Industries: Rating Assessment (Case of Ukraine), *Procedia Economics and Finance*, 16: 657-668.
- Kirilenko V.I. (2005). *The investment component of economic security*. Kyiv: KNEU.
- Knack, S & Keefer, P. (1995). Institutions and Economic Performance: Cross-Country Tests Using Alternative Measures, *Economics and Politics*, 7: 207 – 227.
- Lipsey, M. W., & Wilson, D. B. (2001). *Practical meta-analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Littell, J. H. Corcoran, J, Pillai, V.(2008). *Systematic reviews and meta-analysis*, New York: Oxford University Press.
- Menard C, Shirley MM (2014). The future of new institutional economics: from early intuitions to a new paradigm? *Journal of Institutional Economics*, 10(4):541-565.
- Panić, B. (2009). Societal security – security and identity. *Western Balkan Security Observer*, 13:29-39.
- Poirson W, H(1998). *Economic Security, Private Investment, and Growth in Developing Countries*. IMF Working Paper, 1-31. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=882216>.

- Scheve, K. & Slaughter, J. (2004). Economic insecurity and the globalisation of production. *American Journal of Political Science*, 48(4), 62-67.
- Stephen, F. H. (2017). The institutional environment required to support China's new normal economy, *China-EU Law Journal*, 5(3): 119-134.
- Stoian, C. Vickerman, R. (2015). *The Interplay between Foreign Direct Investment, Security and European Integration: The Case of the Central and Eastern European Countries*, Proceedings in Academy of International Business Annual Meeting. Quebec, Canada. Retrieved from <https://ftp.repec.org/opt/ReDIF/RePEc/ukc/ukcedp/0509.pdf>.
- Williamson, OE (2000). The new institutional economics: taking stock, looking ahead. *Journal of Economic Literature*, 38(3):595-613.
- World Bank Group (2019). *Doing Business 2019: Training for Reform*, World Bank Publications, USA: Washington.

جدول پیوست: مقالات انتخاب شده برای فراتحلیل

شماره	نام مجله	عنوان مقاله	نویسندگان (سال انتشار)
۱۳	مطالعات و سیاست‌های اقتصادی	رابطه ریسک و سرمایه‌گذاری خارجی در ایران	انصاری سامانی و همکاران (۱۳۹۵)
۷۸	پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی	بررسی عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	غفاری و پاشوی (۱۳۹۵)
۱۲	مطالعات و سیاست‌های اقتصادی	تأثیر امنیت سرمایه‌گذاری بر تجهیز منابع مالی در بازار سرمایه ایران	شاه آبادی و همکاران (۱۳۹۵)
۱۰	فصلنامه دانش انتظامی	بررسی رابطه بین میزان ریسک سرمایه‌گذاری و گرایش به سرمایه‌گذاری	وظیفه‌مندی (۱۳۹۵)
۶۱	پژوهشنامه اقتصادی	تأثیر امنیت بر رشد اقتصادی در ایران و برخی کشورهای منتخب	اسماعیل‌نیا و وصفی اسفستانی (۱۳۹۵)
۹	فصلنامه مطالعات اقتصادی کاربردی ایران	تبیین رابطه بین آزادی و امنیت اقتصادی با تشکیل سرمایه	رسولی و فرزین‌وش (۱۳۹۴)
۱	فصلنامه مطالعات مرزی	رابطه امنیت انتظامی و سرمایه‌گذاری در بازارچه‌های مرزی	شیر مهنجی و همکاران (۱۳۹۲)
۲۴	اندیشه مدیریت راهبردی	رابطه بین ریسک کشوری و جذب سرمایه‌گذاری خارجی در ایران	راعی (۱۳۹۲)
۸	فصلنامه دانش انتظامی	بررسی تأثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری در بخش صنعت ایران	عبدی و متفکر آزاد (۱۳۹۲)
۲	فصلنامه دانش انتظامی	تبیین نقش امنیت انتظامی در امنیت سرمایه‌گذاری پایدار	اسدلو (۱۳۹۰)
۲	پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی	بررسی تأثیر امنیت بر سرمایه‌گذاری خصوصی در ایران	سعادت مهر (۱۳۹۰)
۹	پژوهش‌های رشد و توسعه پایدار	عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری خصوصی در ایران	یوسفی و عزیزنژاد (۱۳۸۸)
۳۰	پژوهشنامه‌ی علوم اقتصادی	رابطه‌ی ریسک و سرمایه‌گذاری خصوصی در ایران	آهنگری و سعادت‌مهر (۱۳۸۷)
۸۱	مجله تحقیقات اقتصادی	موانع سرمایه‌گذاری و تأثیر آن بر رشد اقتصادی در ایران	رهبر و همکاران (۱۳۸۶)
۲	جستارهای اقتصادی	عوامل مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری در ایران	شریف‌زاده و حسین‌زاده (۱۳۸۳)